

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 545-1
HOCA AHMED YESEVÎ'NİN
HADİS KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

Tashih:
Tuba Nur KAYA

ISBN: 978-625-8023-66-4

1. Baskı, Şubat 2022, Ankara, 1.000 Adet

© İlkay Kurulu'nun 21.09.2011 tarih ve 35/7 sayılı kararıyla uygun görülmüş ve Türkiye Diyanet Vakfı Mütevelli Heyeti'nin 21.10.2011 tarih ve 1403/39 sayılı kararıyla basılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

BASKI:

Ostim OSB Mahallesi, 1256 Cadde No. 11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

HOCA AHMED YESEVÎ'NİN HADİS KÜLTÜRÜ

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

ÖZGEÇMİŞ

1964 yılında Bayburt'ta doğdu. 1987 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 1990 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalı'nda Dârimî ve Sünen'î adlı teziyle yüksek lisansını, yine aynı ana bilim dalında 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 1997 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. 2006 yılında doçent, 2011 yılında profesör oldu. 2009-2012 yılları arasında Kazakistan'ın Türkistan şehrinde bulunan Hoca Ahmed Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Hâlen Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Temel İslâm Bilimleri Bölümü Hadis Ana Bilim Dalı'nda profesör olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. Arapça ve Almanca bilmektedir. Elinizdeki kitap dışında; makale, tahkik, tercüme ve sadeleştirme türünde yayımlanmış pek çok çalışması bulunmaktadır.

Elinizdeki kitap dışında bazıları şunlardır:

Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları, Ankara 2020 (Dördüncü baskı).

Din, Dünyevîleşme ve Zühd, Ankara 2014 (İkinci Baskı).

Peygamberimizin Sade Hayatı, İstanbul 2007.

Hadislerle Tasavvuf (Eşref Ali Tanevî'den tercüme ve tahrîc, Dr. H. Zaferullah Daudi ile birlikte), İstanbul 1997.

İbn Fûrek, Ebû Bekr, Kitâbü'l-İbâne 'an Turukî'l-Kâsîdîn ve'l-Keşf 'an Menâhici's-Sâlikîn Ve't-Teveffür ilâ 'İbâdeti Rabbi'l-'âlemîn, Tasavvuf İstılahları adlı eserin tahrîc ve tahkikli neşri (Prof. Dr. Abdülğaffar Aslan'la birlikte), Türkiye Yazma Eserler Kurumu, İstanbul 2014.

Kavram Atlası Hadis II, Gazi Kitabevi, Ankara 2020.

*İlim yolunda ilk hocam
merhum Hanecizâde Hacı Yusuf Bilgin ve
ilim, irfan yolcularına...*

İÇİNDEKİLER

■

KISALTMALAR	IX
ÖN SÖZ	XI
GİRİŞ	1
HOCA AHMED YESEVÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEME KISA BAKIŞ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFÎ VE İLMÎ BİR ŞAHSİYET OLARAK HOCA AHMED YESEVÎ

I. HOCA AHMED YESEVÎ'NİN HAYATI	13
A. Doğumu, Nesebi, Künyesi	15
B. Ailesi ve Çocukluğu	22
C. Vefatı	24
D. Türbesi	27
II. TASAVVUFÎ KİMLİĞİ VE İLMÎ ŞAHSİYETİ	30
A. Tasavvufî Kimliği	30
1. Şeyhleri	32
2. Silsilesi	44
3. Müridleri ve Takipçileri	47
B. İlmî Şahsiyeti	52
III. ESERLERİ	55
A. Divân-ı Hikmet	55
B. Fakrnâme	63
IV. TARİKATI, TESİRİ VE ETKİLERİ	65
V. DEĞERLENDİRME	71

İKİNCİ BÖLÜM

HOCA AHMED YESEVÎ'NİN DÜŞÜNCE SİSTEMİ VE TEMEL KAYNAKLARI

I. HOCA AHMED YESEVÎ'NİN DÜŞÜNCE SİSTEMİ	79
--	----

II. HOCA AHMED YESEVÎ'NİN DÜŞÜNCE SİSTEMİNİN

TEMEL KAYNAKLARI.....	83
A. Kur'ân-ı Kerim	84
B. Hadis.....	91
1. Ahmed Yesevî'ye Göre Peygamberlik ve Hz. Muhammed	
Tasavvuru	91
a) Hz. Muhammed'in Hayatı	92
b) Vahiy Alması ve Vahye Muhatap Olması	96
c) Hz. Peygamber'in Bazı Üstün Özelliklerine Yer Vermesi	97
d) Yesevî'de Hz. Peygamber Sevgisi	109
e) Hz. Peygamber'in Mucizeleri ve Mi'rac Mucizesi.....	115
f) Yesevî'nin Hz. Peygamber'le Diyalogları.....	118
g) Hz. Peygamber'in Dîvân-ı Hikmet'te Geçen İsimleri	120
III. YESEVÎ'NİN PEYGAMBER TASAVVURUNUN	
DEĞERLENDİRMESİ.....	121

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOCA AHMED YESEVÎ'NİN HADİS KÜLTÜRÜ

I. HADİS İLMİNE OLAN İLGİSİ	127
A. Hadis ve Sünnet Kavramlarını Kullanımı	127
B. Dîvân-ı Hikmet ve Fakr-nâme'nin Kaynağı Olarak Hadis/Sünnet.....	134
C. Sünneti Hüküm Kaynağı Olarak Değerlendirmesi.....	136
D. Sünnete Bağlılığı.....	137
E. Yesevî'ye Göre Sünnete Uyan ve Uymayanların Durumu.....	144
II. HADİSÇİLİĞİ.....	146
III. HADİSLERİ ANLAMASI VE YORUMLAMASI.....	147
A. Şerh Etme Metodu.....	147
B. Şerh Ettiği Hadislerden Örnekler	148
IV. HADİSLERİ KULLANIMI VE RİVAYETİ	149
A. Eserlerinde Hadislere Yer Verme Şekli	149
1. Rivayet Özellikleri	149
2. Hadislerin Kaynakları.....	150
3. Hadislerin Çevirisi	150
V. ESERLERİNDE YER VERDİĞİ HADİSLERİN TAHRİC VE	
DEĞERLENDİRMESİ.....	152
A. Dîvân-ı Hikmet'teki Hadislerin Tahrîc ve Değerlendirmesi.....	152
B. Fakr-nâme'deki Hadislerin Tahrîc ve Değerlendirmesi.....	191
SONUÇ.....	195
BİBLİYOGRAFYA.....	203

KISALTMALAR

■

agd	: Adı geçen dergi
age	: Adı geçen eser
b.	: İbn
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
h. no	: Hadis numarası
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	: Hazreti
İA	: Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
İÜFTDED	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi.
m.	: Miladî
md.	: Maddesi
nr	: Numara
Nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem
Sad.	: Sadeleştiren
SDÜİFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.
sy.	: Sayı
Thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Tercüme
Tsz.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
yay.	: Yayınları
Ysz.	: Baskı yeri yok.

ÖN SÖZ

■

Milletler; kendi bünyelerinden çıkmış ve tarihe mal olmuş düşünür ve bilginleri tanımakla kalmayıp onların ilim, hikmet ve kültür hazinesi konumunda olan eserlerini, okuyup inceleyerek, tahlil ve tenkitten geçirip gelecek kuşaklara aktarmakla yükümlüdürler. Bahse konu olan zat; bir milletin kimliği ve din anlayışının şekillenmesinde en fazla etkisi olan kişilerden birisi olunca, durum daha da önem kazanmaktadır.

Hoca Ahmed Yesevî, düşünce ve eserleriyle Orta Asya-Türkistan coğrafyasında, Türk ve İslâm dünyasında derin izler bırakmış önemli şahsiyetlerden biridir. Fikir ve düşüncelerinin etkileri yaşadığı dönemde kalmayıp günümüzde de görülmektedir. Dolayısıyla ona olan ilgi yaşadığı dönemden itibaren artarak devam etmektedir. Bu vesileyle Hoca Ahmed Yesevî'nin çeşitli yönlerini ele alan, inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda fazlaca üzerinde durulmayan yön, onun hadis ilmi ve kültürüne olan ilgisidir. Bu ilginin tespiti bizi böyle bir çalışmaya sevk etmiştir.

Çalışmamız bir giriş üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde “Hoca Ahmed Yesevî'nin Yaşadığı Döneme Kısa Bakış” başlığı altında; Yesevî'nin yaşadığı dönemdeki siyasi, sosyal ve kültürel durumlar üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde “Tasavvufî ve İlmî Bir Şahsiyet Olarak Hoca Ahmed Yesevî” başlığı altında; Yesevî'nin, hayatı, tasavvufî kimliği, ilmî şahsiyeti, eserleri, tarikatı, tesiri ve etkileri gibi konular ele alınmıştır.

İkinci bölümde “Hoca Ahmed Yesevî'nin Düşünce Sistemi ve Temel Kaynakları” başlığı altında; Yesevî'nin düşünce sistemi, düşünce

sisteminin kaynakları, peygamberlik ve Hz. Muhammed tasavvuru gibi konular incelenmiştir.

Üçüncü bölümde “Hoca Ahmed Yesevî’nin Hadis Kültürü” başlığı altında; hadis ilmine olan ilgisi, hadisçiliği, hadisleri şerhi, eserlerinde hadis kullanımı ve rivayeti, eserlerinde yer verdiği hadislerin tahrîc ve değerlendirmesi gibi konular üzerinde durulmuştur.

Çalışmada geçen bazı şahıs ve kitap isimlerindeki lââm-ı ta’rifler terk edilmiştir. Dipnotlarda mümkün olduğu kadar şahıs ve kitap isimleri ilk geçtikleri yerde tam şekilleri ile verilmeye çalışılmıştır. Kitap isimleri italik stilde, makale ve ansiklopedi maddeleri tırnak içinde verilmiştir. Metinde rahatlık ve pratiklik sağlamak maksadıyla transkripsiyon kullanılmamıştır. *Dîvân-ı Hikmet*’ten beyitler verilirken en çok hikmeti ihtiva etmesi ve en son neşredilen baskı olmasından dolayı eserin Hayati Bice tarafından hazırlanan neşri esas alınmıştır. (Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2009).

Kıymetli zamanları içerisinde vakit ayırarak çalışmamızı okuyup çok değerli eleştirilerde ve düzeltmelerde bulunan, ayrıca konuyla ilgili elindeki malzemeleri bana tevdi eden değerli dostum Prof. Dr. İsmail Çalışkan’a, kendi dokümanlarını verip çalışmamıza katkılar sunan değerli ilim ehli Doç. Dr. Veli Atmaca, Doç. Dr. Kazım Yoldaş ve Dr. Abdullah Hikmet Atan’a, devamlı yanımda olup çalışmalarımda teşvik ve yardımlarını esirgemeyen aileme, eşim ve çocuklarıma şükran borçlu olduğumu ifade etmek isterim.

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

Türkistan/Nisan 2011